

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

STICHTING OVN
WWW.STICHTINGOVN.NL

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding: Waarom vrijmetselarij als aandachtsgebied?	p. 3
2. Doelstelling en bestuur OVN	p. 5
3. Activiteiten	p. 7
4. Middelen	p. 12
5. Communicatiestrategie	p. 13

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

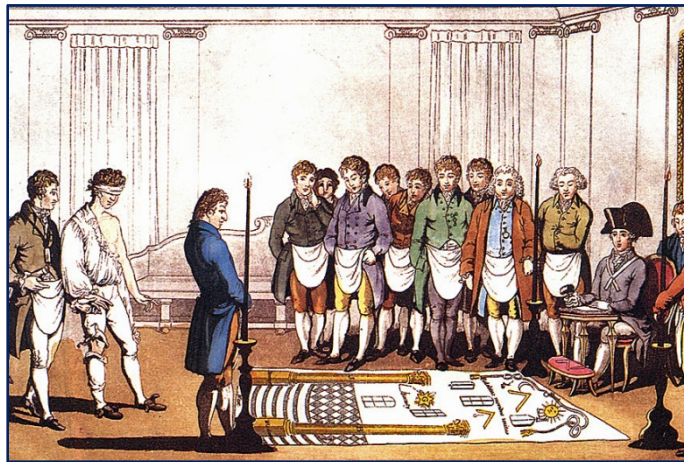
1. INLEIDING: WAAROM VRIJMETSELARIJ ALS AANDACHTSGEBIED?

De vrijmetselarij is een inwijdingsgenootschap, dat in Nederland sinds ca. 1720 actief is. Haar gedachtegoed en symboliek zijn gedurende drie eeuwen door haar leden verspreid. Ze werden opgenomen in literatuur, kunst, wetenschap en politiek, en kregen zo een plaats in de moderne westerse samenleving.

Historisch perspectief

De vrijmetselarij ontwikkelde zich in de 18de eeuw tot een van de grootste niet-kerkelijke genootschappen. Ze werd georganiseerd in een landelijk hoofdbestuur met daarbij aangesloten plaatselijke verenigingen (loges). Traditioneel was het lidmaatschap voorbehouden aan mannen. Maar vrouwen werden al in de 18de eeuw opgenomen in zogeheten adoptieloges, waar zij ook bestuurlijke functies bekleedden. Aan het einde van de 19de eeuw ontstonden vervolgens 'gemengde' Orden, waarvan zowel mannen als vrouwen gelijkwaardig lid waren.

De rituele werkwijze van vrijmetselaren is sinds de 18de eeuw grotendeels onveranderd gebleven. Vandaag de dag zijn in Nederland nog diverse vrijmetselaarsorden actief, met een paar honderd aangesloten loges en enkele duizenden leden.

Kandidaat-vrijmetselaar wordt de loge binnengeleid, ingekleurde kopergravure, ca. 1800.

Onderzoek

Wie niet bekend is met vrijmetselarij, vraagt zich af: waarom is de geschiedenis van deze organisatie van wetenschappelijk belang? In de eerste plaats is de vrijmetselarij de vroegste, niet-kerkelijke organisatie die nog bestaat. Ze valt binnen de traditie van geheime genootschappen en is een uniek voorbeeld van een inwijdingsgenootschap in westerse context. Veel andere, meer algemeen geaccepteerde sociëteitsvormen, zoals de Rotary, zijn naar maçonniek voorbeeld ontstaan.

Binnen de Religiestudies worden vrijmetselarij en verwante stromingen onder de verzamelnaam 'westerse esoterie' geschaard. Kwantitatief is haar ledenaantal dominant groot ten opzichte van andere esoterische stromingen, en diverse andere religieuze en maatschappelijke groepen waaraan wetenschappelijk veel belang wordt gehecht. Het is echter niet het aantal vrijmetselaren, maar de invloed van deze groep op de westerse cultuur die haar cultuurhistorisch belang bepaalt. Het gedachtegoed van de vrijmetselarij en haar symboliek zijn gedurende bijna 300 jaar via het leven en werk van duizenden individuele leden volledig geïntegreerd in de westerse cultuur, politiek, wetenschap en kunsten. Duits onderzoek heeft reeds uitgewezen, dat in de tweede helft van de 18de eeuw in Noordwest Duitsland maar liefst 25% van alle cultuurdragers aantoonbaar lid waren van een loge.

Kenmerkend voor de vrijmetselarij is haar vernieuwingskracht: in de 18de, 19de en 20ste eeuw behoorde steeds de intellectuele en artistieke avant-garde tot haar leden. Vrijmetselarij heeft als wereldwijde broederschap al sinds de 18de eeuw een daadwerkelijk grensoverschrijdend karakter; het lidmaatschapsbewijs van een loge fungeerde als een 'paspoort', waarmee reizende leden overal warm

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

werden ontvangen en wegwijz gemaakt in de lokale samenleving. Opmerkelijk is dat politieke conflicten en oorlogen weinig invloed hadden op deze broederschapsband.

De vrijmetselarij heeft van oudsher een multicultureel karakter: loges accepteren van oudsher religieuze, sociale en culturele minderheden als leden. (Voorbeelden zijn de integratie van het joodse cultuurgedoe in de 18de eeuw en de Boeddhistische en Islamitische cultuur via theosofen in de periode rond 1900.) Juist in het kader van het huidige overheidsbeleid ten aanzien van culturele integratie, internationale relaties en de weg naar de eenheid van Europa is de studie van de vrijmetselarij van actuele betekenis.

De vrijmetselarij heeft een rol gespeeld in de verspreiding van morele waarden, die thans als gemeengoed gelden, en de instelling van sociale zorgstelsels. In de 18de eeuw werden verlichtingsideeën, broederschap en tolerantie via de vrijmetselarij verspreid. Organisaties voor blinden- en gehandicaptenzorg, wezen- en weduwnenzorg, rampenfonds en verzekeringen werden met steun van maçonnieke organisaties opgericht. In de periode rond 1900 werden bijvoorbeeld 'moderne' ideeën over vegetarisme, crematie, kinder- en dierenbescherming, en sociale hervorming via de loges verspreid.

Vrijmetselarij heeft een belangrijke rol gespeeld in de emancipatie van maatschappelijke minderheden, waaronder joden, autochtone bevolkingsgroepen in de koloniën in West- en Oost-Indië, vrouwen, en mannen van Afro-Amerikaanse afkomst. Voorbeelden zijn, reeds in de 18de eeuw, de integratie van joodse leden in de Amsterdamse loges en de opname van mensen van gemengd bloed in de loges in Nederlands-Indië. De vrouw kreeg toen al in de zogeheten adoptieloges een bestuurlijke rol, lang voordat dit in andere organisaties en bedrijven werd toegestaan. De gemengde vrijmetselarij, waarin vrouwen en mannen gelijkwaardig zijn, liep aan het einde van de 19de eeuw voorop in de emancipatiestrijd.

Logearchieven als historische onderzoeksbron

Vrijmetselaarsloges speelden een belangrijke rol in lokale geschiedenis, omdat onder hun leden veel beslissingnemers, beleidsmakers en cultuurdragers te vinden waren. De vrijmetselarij stond dan ook aan de wieg van tal van goede doelen, bedrijven, sociale hervormingen en wetenschappelijke organisaties, al zijn die wortels vandaag de dag vergeten.

De archieven van vrijmetselaarsloges bevatten dan ook een schat aan historische informatie. Ze geven informatie over een dwarsdoorsnede van een aanzienlijk deel van de bevolking van Nederland en haar overzeese gebiedsdelen over een periode van bijna 300 jaar. Daarnaast bevatten ze notulen, correspondentie, kasboeken en boedelinventarissen, maar ook persoonsarchieven van vooraanstaande historische figuren. Logearchieven zijn daarom van belang voor wetenschappelijk onderzoekers uit allerlei vakgebieden, maar ook voor genealogen en andere geïnteresseerden in Nederlandse of lokale geschiedenis.

Studie op academische niveau

Onderzoek naar de vrijmetselarij en hieraan verwante stromingen wordt dan ook op hoog academisch niveau verricht. Aan diverse buitenlandse universiteiten, waaronder Parijs, Brussel, Exeter, Sheffield, Innsbruck en Zaragoza, zijn leerstoelen en studiecentra voor dit vakgebied opgericht. Het aantal studenten en onderzoekers dat belangstelling toont voor de geschiedenis van de vrijmetselarij en haar rol in de Europese cultuur, neemt daardoor snel toe.

Rol van Nederlandse onderzoekers in internationaal vakgebied

Waarom is het van belang dat juist Nederlandse onderzoekers zich op het vakgebied richten? Nederland heeft in de ontwikkeling van de vrijmetselarij en de verspreiding daarvan (vanuit Engeland naar het Europees Continent en de rest van de wereld) een vroege en belangrijke rol gespeeld. Het verlichtingsconcept van verdraagzaamheid, dat tijdens de beginperiode van de vrijmetselarij vanuit Engeland werd overgedragen naar het continent, werd juist in Nederland opgepakt en geldt thans als een van de kenmerkende aspecten van de Nederlandse cultuur.

De Nederlandse vrijmetselarij verenigde de beslissingnemers in de *civil society*. Tot de vrijmetselarij behoorden steeds leden van adel en koningshuis, politici, sociale hervormers, grootindustriëlen, kunstenaars en auteurs, maar ook onderwijzers en wetenschappers. Dit wordt geïllustreerd door het feit

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

dat prins Frederik in 1816 feitelijk de Noordelijke en Zuidelijk Nederlanden verenigde door de Noordelijke en Zuidelijke vrijmetselaarsordes bestuurlijk te verenigen. De Orde was dus instrumenteel en bepalend voor de politieke koers van beide landen.

Het in ons land aanwezige bronnenmateriaal voor de studie van de vrijmetselarij (de 18de-20ste-eeuwse archieven van maçonnieke organisaties) is van onschatbare waarde voor alle wetenschappelijke disciplines en ons collectieve culturele erfgoed in het algemeen, omdat ze een dwarsdoorsnede van de samenleving vormt. Een bron van deze omvang, gedetailleerdheid en historische continuïteit is elders niet voorhanden. Het bestuderen en ontsluiten van deze bronnen dient derhalve de wetenschap in het algemeen en geeft een completer beeld van wat wij kennen als 'typisch Nederlandse' cultuur.

Nederland is twee belangrijke, wereldberoemde collecties op het vakgebied rijk, als ook twee leerstoelen die de studie van de vrijmetselarij tot haar vakgebied rekenen. In Nederland is een leerstoel 'Vrijmetselarij als geestesstroming en sociaal-cultureel Europees verschijnsel' opgericht aan de Universiteit Leiden, als ook een leerstoel 'Geschiedenis van de Hermetische Filosofie en Verwante Stromingen' aan de Universiteit van Amsterdam. Beide verzorgen onderwijs en onderzoek over de geschiedenis van de vrijmetselarij.

Bovendien zijn in ons land twee wereldberoemde studiecollecties op het vakgebied gevestigd: het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' te Den Haag en de Bibliotheca Philosophica Hermetica te Amsterdam. In Nederland zijn daarnaast vele kleine collecties met vrijmetselaarsdocumenten te vinden in zowel openbare als particuliere instellingen.

Achterblijverspositie

Om al de bovengenoemde redenen zou juist Nederland op het gebied van onderwijs en onderzoek naar vrijmetselarij en verwante stromingen een internationale voortrekkersrol moeten spelen. Maar vreemd genoeg is dat niet het geval. Terwijl in het buitenland de belangstelling voor het onderwerp en de investering in onderzoek de afgelopen jaren sterk is toegenomen, blijft Nederland hierbij achter. Onze studenten en onderzoekers zijn nog grotendeels onbekend met de relevantie van de vrijmetselarij voor hun vakgebied en onbekend met de beschikbare bronnen. Dat geldt ook voor veel beleidsmakers binnen academische organisaties en beslissingnemers bij fondsen. De bijzondere leerstoel voor het vakgebied in Leiden is - sinds het overlijden van hoogleraar Malcolm Davies in 2010 - inactief. De leerstoelgroep voor westerse esoterie aan de Universiteit van Amsterdam is zeer actief, maar profileert zich vooral internationaal en heeft in de afgelopen 10 jaar van haar bestaan nauwelijks haar onderwijs of onderzoek gericht op vrijmetselarij of de belangrijke logearchieven in Nederland.

De Stichting OVN is dan ook van mening dat zij als onafhankelijke academische organisatie een stimulans moet (blijven) bieden aan het vakgebied.

2. DOELSTELLING EN BESTUUR OVN

De Stichting OVN werd in 2001 opgericht op particulier initiatief door academici die vanuit verschillende vakgebieden onderzoek verrichten naar de geschiedenis van de vrijmetselarij en westerse esoterie. De Stichting OVN is een onafhankelijke academische organisatie; zij is dus *niet* verbonden aan enige vrijmetselaarsorganisatie.

Doelstelling

Het doel van de stichting is omschreven in haar statuten:

(...) het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek vanuit alle disciplines naar de geschiedenis van de vrijmetselarij en verwante stromingen in Nederland en haar voormalige grondgebieden, in de periode vanaf hun ontstaan tot op heden, alsmede het bevorderen van de (internationale) verspreiding van de verkregen kennis en onderzoeksresultaten op dit vakgebied, en het behoud van relevant cultureel erfgoed.

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

Om dit doel te bereiken, verstrekt de stichting in de eerste plaats onderzoeksbeurzen op het vakgebied aan studenten. In de tweede plaats vervult zij een advies- en loketfunctie voor een breed publiek. Daarnaast verzorgt de stichting publieksactiviteiten en publicaties, en coördineert zij erfgoedprojecten en academische werkgroepen.

Onder aan vrijmetselarij verwante organisaties worden in dit verband verstaan: zowel broederschappen (Engels: 'fraternities'), zoals de Odd Fellows en de United Order of Mechanics, als westers esoterische organisaties (verenigingen van theosofen, antroposofen, rozekruisers, etc). Historisch gezien is er vaak overlap tussen de ledenbestanden van deze organisaties en vond onderling ideeënuitswisseling plaats, waardoor hun historische ontwikkeling onlosmakelijk aan elkaar verbonden is.

Bestuur

De Stichting OVN is opgericht op particulier initiatief als onafhankelijke academische organisatie in het vakgebied. Dit wordt weerspiegeld in de samenstelling van het stichtingsbestuur, dat gewoonlijk bestaat uit een mengeling van junior en senior onderzoekers op academisch vakgebied en financieel deskundigen. In de statuten is aangegeven, dat hoofdbestuurleden (of formele vertegenwoordigers) van maçonnieke en verwante organisaties geen bestuurslid van de OVN kunnen zijn. Verder wordt wel samenwerking gezocht met leerstoelen en academische organisaties in het vakgebied, maar wordt bestuurlijke verwantschap gemeden. Dit voorkomt belangenverstrengeling en garandeert de onafhankelijke visie van de stichting op ontwikkelingen in het vakgebied.

Het bestuur van de Stichting OVN wordt thans gevormd door:

- mw. drs. Andréa A. Kroon (voorzitter), zelfstandig kunsthistoricus en promovendus aan de Universiteit Leiden, gespecialiseerd in de materiële cultuur van de vrijmetselarij;
- mw. dr. Marty Th. Bax (secretaris), zelfstandig kunsthistoricus, gespecialiseerd in de relatie tussen kunst en westerse esoterie rond 1900;
- John H. Kroon (penningmeester), financieel adviseur;
- drs. Jimmy Koppen, historicus, gespecialiseerd in de relatie tussen vrijmetselarij, humanisme en politieke geschiedenis van België, verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel;
- dr. Jan A.M. Snoek (bestuurslid), godsdienstwetenschapper, gespecialiseerd in de geschiedenis en ritualistiek van de vrijmetselarij, verbonden aan de Universiteit Heidelberg.

Bestuursleden ontvangen geen beloning voor hun werkzaamheden. Wel hebben zij recht op vergoeding van gemaakte onkosten en, bij intensieve inzet van hun expertise ten behoeve van de stichting, op vacatiegelden. Het bestuur wordt geadviseerd door een internationaal comité van aanbeveling:

- prof. dr. Wouter Hanegraaff, Leerstoel Geschiedenis van de hermetische filosofie en verwante stromingen, Universiteit van Amsterdam,
- prof. emerit. Anton van de Sande, voormalig hoogleraar Leerstoel Vrijmetselarij als geestesstroming en sociaal-cultureel verschijnsel, Universiteit Leiden,
- dr. Andreas Önnarfors, voormalig directeur Centre for Research into Freemasonry, University of Sheffield (Groot-Brittannië),
- prof. Luc Nefontaine, Institut d'Etudes des Religions et de la Laïcité, Université Libre de Bruxelles (België),
- prof. emerit. Antoine Faivre, voormalig hoogleraar Chaire d'Histoire des courants ésotériques et Mystiques dans l'Europe moderne et contemporaine, l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, Section des Sciences Religieuses, Sorbonne, Parijs (Frankrijk),
- prof. dr. Andrew Prescott, Humanities Advanced Technology & Information Institute, University of Glasgow (Groot-Brittannië),
- prof. dr. Helmut Reinalter, Wissenschaftliche Kommission zur Erforschung der Freimaurerei / Institut für Geschichte, Universität Innsbruck (Oostenrijk),

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

- mw. prof. Margaret C. Jacob, Department of History, University of California in Los Angeles (USA),
- prof. dr. Robert-Jan van Pelt, School of Architecture, University of Waterloo, Ontario (Canada),
- prof.dr. J.A.F. Benimeli, Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, Universidad de Zaragoza (Spanje).

Via deze deskundigen houdt de stichting contact met buitenlandse onderzoekscentra en fungeert zij op internationaal niveau als aanspreekpunt voor het Nederlandse vakgebied.

Bij het organiseren van nationale en internationale studiedagen, congressen en cursussen, fungeren de leerstoelen 'Vrijmetselarij als geestesstroming en sociaal-cultureel verschijnsel' en 'Geschiedenis van de hermetische filosofie en verwante stromingen' aan de Universiteiten van Leiden en Amsterdam als vaste samenwerkingspartners. Daarnaast wordt, afhankelijk van het gekozen onderwerp, samenwerking gezocht met een academische of erfgoedinstelling, zoals bijvoorbeeld de Koninklijke Bibliotheek of het Haags Gemeentearchief.

Profilering binnen het vakgebied

Bij de oprichting in 2001 was de stichting zowel voor academici als voor vrijmetselaren 'een vreemde eend in de bijt'. In de eerste tien jaar van haar bestaan heeft de stichting primair ingezet op het steunen van onderzoek door het verstrekken van beurzen en het geven van bekendheid aan het vakgebied via publieksactiviteiten. Inmiddels is haar naam gevestigd, hebben de onderzoeksbeurzen een meer substantiële vorm gekregen, zijn diverse erfgoedprojecten afgerond en zijn vaste (internationale) contacten met onderwijs- en onderzoeksinstituten opgebouwd. De stichting fungeert steeds vaker als advies- en informatieloket voor professionals en belangstellenden, en draagt zo bij aan objectieve informatievoorziening over het vakgebied. Een indirecte, maar niet onbelangrijke rol van de stichting is: het wegnemen van vooroordelen en misverstanden over vrijmetselarij en verwante stromingen, die studenten en onderzoekers vaak als belemmerend ervaren.

Helaas is de positieve tendens na 2010 gestagneerd. Vooral het wegvallen van de leerstoel in Leiden is een 'setback' voor de ontwikkeling van het vakgebied, en maakt een meer actieve, meer zichtbare rol van de OVN wenselijk. De uitdaging is nu die actieve rol in te vullen met beperkte middelen en een kleine bezetting.

3. ACTIVITEITEN

Onderzoeks- en reisbeurzen

Ondanks de internationaal groeiende interesse in de academische studie van de vrijmetselarij en de westerse esoterie, zijn er in Nederland weinig financiële middelen beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp.

Universitaire fondsen zijn als gevolg van bezuinigingen beperkt en richten zich vrijwel uitsluitend op voltijdonderzoek. Vanwege de onbekendheid van studenten en onderzoekers met het vakgebied, kiezen zij echter zelden meteen voor een voltijdonderzoek naar het onderwerp. Daarnaast zijn veel beleidsmakers in de onderwijs- en onderzoekssector, evenals beslissingnemers bij academische en culturele fondsen nog altijd onbekend met dit relatief nieuwe onderzoeksgebied. Hierdoor valt het onderwerp buiten bestaande ondersteuningsregelingen en worden kansen gemist.

Degelijk onderzoek vergt professionele inzet en brengt reis- en materiaalkosten met zich mee.

Daarom stelt de stichting OVN periodiek onderzoeksbeurzen ter beschikking van studenten, promovendi en senior onderzoekers. Beursaanvragen kunnen betrekking hebben op kort- of langlopend onderzoek, maar ook voorbereiding van publicaties, tentoonstellingen of andere projecten.

Een aanvraag indienen is alleen mogelijk tijdens specifieke aanvraagrondes die door de stichting worden aangekondigd en aan een deadline gebonden zijn. De aanvraag moet blijk geven van een academische

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

onderzoeksattitude en voldoen aan criteria, die in het Beursreglement van de stichting worden omschreven (dit wordt belangstellenden op aanvraag toegezonden). Alle aanvragen worden beoordeeld door een commissie van hoogleraren uit relevante vakgebieden. Dit waarborgt de kwaliteit en onafhankelijkheid van het gesteunde onderzoek.

Voorbeelden van toegekende onderzoeksbeurzen uit de afgelopen jaren zijn:

- een Franse academicus voor verblijf en onderzoek naar 18de-eeuwse vrijmetselaarsrituelen in de Kloss-bibliotheek in het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' te Den Haag;
- een Nederlandse academicus voor verblijf en onderzoek naar de relatie tussen vrijmetselarij en muziekgeschiedenis in de 18de en 19de eeuw in diverse Europese collecties;
- een Nederlandse studente voor het opstellen van een overzicht van uitgevers van maçonnieke publicaties in de 18de eeuw;
- twee samenwerkende Scandinavische onderzoekers op het vakgebied voor verblijf en onderzoek in het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' te Den Haag;
- een Nederlandse academicus voor onderzoek naar de relatie tussen vrijmetselarij en kunstgeschiedenis in het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' te Den Haag;
- een Nederlandse academicus voor onderzoek naar de relatie tussen vrijmetselarij en muziekgeschiedenis in diverse Europese collecties;
- een Nederlandse studente voor inventarisatie van het historische archief van de Internationale Orde der Gemengde Vrijmetselarij 'Le Droit Humain'.

Er werden in verhouding meer aanvragen van buitenlandse studenten voor het raadplegen van Nederlandse collecties ontvangen, dan van Nederlandse studenten voor onderzoek naar de geschiedenis van de vrijmetselarij in ons land. Dat weerspiegelt het in de inleiding genoemde academische klimaat: in het buitenland is veel meer aandacht voor het onderwerp dan in Nederland, en de historische studiec collecties te Den Haag en Amsterdam zijn wereldberoemd, maar in eigen land nagenoeg onbekend. Verder is gebleken dat kleinere, maar niet onbelangrijke onderzoeksbronnen op het vakgebied (de historische archieven van gemengde orden en aan vrijmetselarij verwante esoterische organisaties) nog ontoegankelijk zijn voor onderzoek. De beheerders van deze collecties (ordes en loges) worstelen alle met dezelfde problematiek rond conservering, inventarisatie en ontsluiting.

Vanwege deze gesignaleerde tendensen wil de Stichting OVN zich in de toekomst meer sturend opstellen, waar het behoud en toegankelijkheid van erfgoedcollecties voor een breed publiek betreft. Dit kan door bijvoorbeeld bij het aankondigen van onderzoeksbeurzen niet meer 'open' oproep voor onderzoeksvoorstellen te circuleren, maar belangstellenden relevante onderwerpen/collecties aan te reiken. De beschikbare fondsen worden dan gericht benut op een wijze, waarvan in de toekomst een breed publiek profijt heeft.

De omvang van de beurzen is sinds de oprichting in 2001 gestegen van € 1.000,- naar € 3.000,- en thans € 5.000,-. Streven is om bij het 15-jarig jubileum in 2016 een beurs van € 7.500,- tot € 10.000,- beschikbaar te kunnen stellen.

Publieksactiviteiten

Om de interdisciplinaire uitwisseling van kennis en onderzoeksresultaten op het vakgebied te stimuleren, organiseert de stichting OVN regelmatig lezingen, cursussen en congressen. Met deze activiteiten beoogt de stichting beheerders van maçonnieke en esoterische collecties, studenten en academici, erfgoeddeskundigen

Volle zaal bij OVN congres.

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

en algemeen geïnteresseerden met elkaar in contact te brengen. Terwijl universitaire activiteiten gewoonlijk alleen toegankelijk zijn voor onderzoekers, wijkt de stichting daar bewust van af. De stichting wil met haar activiteiten juist de node gemiste vertaalslag maken van wetenschap naar een breed publiek van professionals en belangstellenden, zodat wetenschappelijk onderzoek ook bijdraagt aan actuele maatschappelijke discussies en vormingsprocessen.

Voorbeelden van voltooide activiteiten uit de afgelopen jaren zijn:

- Studiemiddag 'Geheim Den Haag. Vrijmetselaarstempels en andere esoterische gebouwen in Den Haag rond 1900' in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (2011);
- Cursus *Vrijmetselaarsarchieven als bron voor historisch onderzoek* in samenwerking met het Haags Gemeentearchief (2009);
- Congres in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag: *Geheime kennis. De bijzondere bibliotheken en archieven van maçonnieke en esoterische organisaties in Nederland* (2008);
- Voorlichtingsdag over doelstellingen en activiteiten van de stichting OVN in het Haags Logegebouw (2008);
- Cursus 'Het verleden behouden voor de toekomst. Professioneel beheer en subsidiewerving voor logearchieven, -voorwerpen en -gebouwen' voor leden van vrijmetselaarsloges (2008);
- Internationaal congres in Slot Schwetzingen (Duitsland): *Symbolism in 18th Century Gardens. The Influence of Intellectual and Esoteric Currents, such as Freemasonry* (2006);
- Lezingenreeks over academisch onderzoek naar vrijmetselarij en westerse esoterie in samenwerking met Aries/Leerstoel GHF, Universiteit van Amsterdam (2006).
- Internationaal congres in de Koninklijke Bibliotheek: *Masonic and Esoteric Heritage. A New Perspective for Art and Heritage Policies* (2005).
- Lezingenreeks *Wetenschappers vertellen over vrijmetselarij* in het Haags logegebouw (2005);
- Congres aan de Universiteit Leiden: *Vrijmetselarij in Nederland. Een kennismaking met de wetenschappelijke studie van een 'geheim' genootschap* (2003).

In de periode 2010-2014 heeft de stichting een pas op de plaats moeten maken, als gevolg van het wegvallen van een aantal prominente vakgenoten en leerstoelen, die samenwerkingspartners aan geplande projecten waren. Een aantal van die projecten schuift daarom door naar de volgende periode. Voor 2015-2019 staan als nieuwe activiteiten gepland:

- Herhaling cursus *Vrijmetselaarsarchieven als bron voor historisch onderzoek* in samenwerking met het Haags Gemeentearchief;
- Congres *Vrijmetselarij 1940-1945: verbod, roof en rechtsherstel. Een onderbelicht aspect van de Tweede Wereldoorlog*;
- Internationaal congres *Freemasonry and the History of Western Expansion*;
- Feestelijke viering 15-jarig jubileum stichting OVN in 2016.

De viering van het 15-jarig bestaan zou kunnen samengaan met tal van activiteiten, zoals een bijzonder congres, een tentoonstelling of documentaire, en de uitreiking van een veel grotere onderzoeksbeurs dan voorheen. De haalbaarheid van dergelijke plannen zal in hoge mate afhangen van de bereidheid van samenwerkingspartners en de uitkomsten van subsidiewerving. Hiervoor zal een afzonderlijk projectplan moeten worden geformuleerd en ruim van tevoren een speciale donateurs- en fondsenwervingsactie worden gestart.

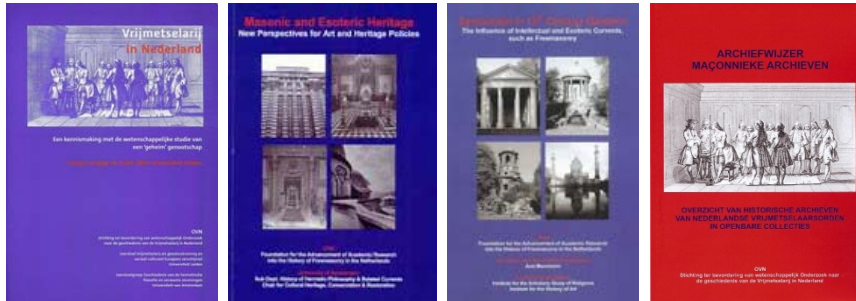
Afsluitende borrel na OVN congres.

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

Publicaties

Hoewel de congressen van de OVN gemiddeld maar liefst 130-150 bezoekers trekken, is dit een relatief kleine doelgroep. Om de gehouden lezingen toegankelijk te maken voor een breed publiek, verschijnt bij ieder congres een lezingenbundel die via de website tegen een lage prijs aan studenten en belangstellenden wordt aangeboden. Dit zal ook bij komende congressen weer het geval zijn.

Congresbundels van de OVN uit 2003, 2005 en 2006, en de Archiefwijzer.

In 2015 zullen tevens twee gedenkbundels verschijnen, als eerbetoon aan overleden vakgenoten:

- *The Expression of Freemasonry. Lectures on the Relationship between Freemasonry and the Arts in Honor of prof. dr. Malcolm Davies;*
- *Beelden van de vrijmetselarij. Verzamelde artikelen en columns van prof. dr. André Hanou.*

Daarnaast zal een nieuwe, uitgebreide druk van de *Archiefwijzer maçonnieke archieven* verschijnen. Deze onderzoeksgids, waarvan de eerste twee drukken zijn uitverkocht, geeft een overzicht van archieven en documenten op het vakgebied in openbare en particuliere collecties in Nederland. De eerdere drukken beperkten zich tot vrijmetselaarsarchieven; in de derde druk zullen ook archieven van verwante organisaties worden opgenomen.

Erfgoedprojecten

In 2009-2012 heeft de stichting OVN praktische ondersteuning geboden aan de Nederlandse Federatie van de Internationale Orde der Gemengde Vrijmetselarij 'Le Droit Humain' bij de passieve conservering, ordening en inventarisatie van haar historische archief. Vervolgens is het archief in bruikleen ondergebracht bij het Haags Gemeentearchief. Joyce Stoffelsma, studente westerse esoterie aan de Universiteit van Amsterdam, ontving een beurs van de Stichting OVN om een inventaris van het archiefdeel 1904-1949 op te stellen. Hierdoor is het archief vanaf 2014 voor het eerst toegankelijk voor onderzoek door zowel leden van Le Droit Humain als academici.

Links: toestand van het archief van Le Droit Humain voor inventarisatie, 2009.

Rechts: Het ompakken van archiefstukken in zuurvrije omslagen en archiefdozen, die veroudering van het materiaal vertragen en beschadiging van kwetsbare stukken voorkomen (vakterm: passieve conservering).

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

De Stichting OVN hoopt dat het voorbeeld van Le Droit Humain ook door andere maçonnieke en esoterische organisaties gevolgd zal worden, en zal hierbij graag opnieuw advies en praktische ondersteuning bieden. Met name de historische archieven van de Nederlands Verbond van Vrijmetselaren (nog in particulier bezit te Den Haag) en van de Theosofische Vereniging in Nederland (in bruikleen bij Stadsarchief Amsterdam) hebben de aandacht van de Stichting.

Websites

De educatieve website www.stichtingovn.nl fungeert als een wegwijzer voor het vakgebied. Ze geeft een helder overzicht van de geschiedenis van de vrijmetselarij en verwijst naar relevante literatuur, collecties, opleidingen en onderzoekscentra in binnen- en buitenland. Ook is in de website een digitale versie van de *Archiefwijzer maçonnieke archieven* opgenomen.

Naast de hoofdwebsite wordt een digitale nieuwsbrief verzorgd in de vorm van een Engelstalige én een Nederlandstalige weblog (<http://stichtingovn.blogspot.nl>; <http://ovnnews.blogspot.nl>). Hierop worden naast nieuws van de stichting ook aankondigingen van internationale publicaties, congressen, tentoonstellingen, projecten en opleidingen op het vakgebied verspreid.

De Stichting OVN beheert tevens het online Netwerk Esoterische Collecties Nederland, dat professionals (beheerders van erfgoedcollecties en academisch onderzoekers) op het vakgebied in staat stelt een profielpagina aan te maken (<http://esoterischecollecties.ning.com>). Hierop kunnen zij kosteloos hun collectie, onderzoek en publicaties presenteren.

Het belang van deze websites neemt echter af als gevolg van de toename van social media. In 2014 is de OVN daarom met een Twitter-account (@stichtingOVN) gestart, waarmee een ongekend groot publiek kan worden bereikt. Een koppeling tussen Twitter en het Netwerk Esoterische Collecties Nederland ligt voor de hand.

Hoewel Facebook laagdrempelig en populair is, maakt de stichting OVN hiervan nog geen gebruik. Dit omdat de lage drempel ook geldt voor zweverige en fanatieke reacties, en er binnen de stichting geen capaciteit is om dit dagelijks te moderaten. Deelname aan Google+ en Academia.eu, meer gericht op professionals, zal worden onderzocht.

OVN

Welkom

Geschiedenis
Archiefwijzer
Informatieportaal
Verkiezing van voorzitter
Stichting OVN
Nieuws en actualiteiten
Colofon

English version
Print deze pagina

Stichting ter bevordering van wetenschappelijk Onderzoek naar de geschiedenis van de Vrijmetselarij in Nederland

De vrijmetselarij is een inwijdingsgenootschap, dat sinds haar ontstaan in het begin van de achttiende eeuw een belangrijke invloed heeft gehad op de westerse cultuur. In Nederland zijn vrijmetselaren al sinds 1720 actief. Het gedachtegoed van de vrijmetselarij en haar symboliek zijn via het leven en werk van individuele leden (mannen én vrouwen) gedurende 300 jaar geïntegreerd in literatuur, kunst, wetenschap en politiek. Zo kregen ze een plaats in onze samenleving.

Deze website biedt informatie over de geschiedenis van de vrijmetselarij in Nederland en haar voormalige grondgebieden, en de huidige stand van wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp. Het keuzemenu hiernaast geeft toegang tot de verschillende onderdelen van de website, waaronder een verklarende woordenlijst.

www.stichtingovn.nl

OVN Nieuws

Wetenschappelijk onderzoek naar de geschiedenis van de vrijmetselarij in Nederland

VRIJMETSELARIJ DE OVN ACTIVITEITEN PROJECTEN BEURZEN PUBLICATIES BESTUUR FAQ LINKS

OVER DEZE BLOG

De Stichting OVN is een onafhankelijke, academische organisatie. Zij bevordert de wetenschappelijke studie van de geschiedenis van de vrijmetselarij en wettelijke organisaties. De OVN is niet verbonden aan een vrijmetselaars- of levensbeschouwelijke organisatie.

ANDERE BLOGS OP DIT

VRIJDAG 21 DECEMBER 2012

Dissertaties

- Anais Maes verdedigde op 9 mei 2012 aan de Vrije Universiteit Brussel haar dissertatie *La franc-maçonnerie et la construction d'identités nationales en Belgique (long XIXe siècle)*. Het proefschrift behelst de relatie tussen vrijmetselarij en nationalisme. Hoe reageerden vrijmetselaren op de opkomst van nationalistische gevoelens aan het begin van de 19de eeuw en de vorming van de Belgische staat? Maes bestudeerde voor haar antwoord de documenten die na de Tweede Wereldoorlog in Russische handen raakten en daar meer dan een halve eeuw hebben gelegen. Voor een evenwichtig antwoord bestudeerde zij zowel maçonnieke als niet-maçonnieke bronnen uit deze archieven.

- Kunsthistorica dr. Tessel Bauduin

INTERNATIONALE CONGRESKALENDER

- 27/03/2013: *Internationale Studentendag over de geschiedenis van de vrijmetselarij*. Vrije Universiteit Brussel. Info: agpink@gmail.com, cecile.revauger@wanadoo.fr, jlyssens@vub.ac.be

- 10-13/04/2013: *Ways of Gnosis: Mystical and Esoteric Traditions from Antiquity to the Present Time*. All-Russia State Library for Foreign Literature, Association for the Study of Esotericism and Mysticism, Moskou. Info: symposium04.2013@gmail.com

stichtingovn.blogspot.nl

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

4. MIDDELEN

Financieel jaarverslag 2013

Staat van baten en lasten van de Stichting OVN per 31-12-2013:

Baten

Donaties	1.216,77
Overige inkomsten	297,96
Totalen	1.514,73

Lasten

Automatisering	526,14
Kantoor- en publiciteitskosten	253,22
Onderzoeksbeurs	1.700,00
Nadelig/batig saldo	735,37
Totalen	3.214,73

Balans:

Activa

Kas	290,39
Banken	11.382,96

Totalen 11.673,35

Passiva

Kapitaal	2.196,89
Reservering beurzen	2.476,46
Reservering publicaties	7.000,00

11.673,35

Donaties

De door de stichting verstrekte onderzoeksbeurzen worden geheel mogelijk gemaakt door bijdragen van individuele donateurs. Zowel particulieren, als bedrijven, verenigingen en instellingen die het vakgebied een warm hart toedragen, kunnen donateur worden door jaarlijks een bijdrage van € 25,- of meer over te maken. Naarmate het aantal donateurs groeit, krijgen de onderzoeksbeurzen substantiële vorm. Ook van beurskandidaten wordt gevraagd dat zij donateur van de stichting zijn of worden voor tenminste één jaar, zodat in de toekomst ook anderen van een beurs zullen kunnen profiteren.

De OVN heeft een ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling), hetgeen het voor donateurs aantrekkelijk maakt om een bijdrage te doen. In de komende periode zal een brochure worden opgesteld, die donateurs en belangstellende informeert over de mogelijkheden en geldende regels, en het belang van donaties voor de stichting. Wervingsacties richten zich op twee doelgroepen:

- Professionals:
  - Academici: studenten en onderzoekers op het gebied van religiestudies, geschiedenis en erfgoed;
  - Archieven, musea, bibliotheken en hun individuele medewerkers; monumentenzorgers.
- Belangstellenden:
  - Esoterische organisaties (verenigingen van vrijmetselaren, theosofen, antroposofen etc.) en hun individuele leden;
  - Geïnteresseerden in geschiedenis, kunst, cultuur en religie.

Subsidiewerving

Omdat donaties worden aangewend voor beurzen, was de OVN voor alle overige activiteiten voornamelijk afhankelijk van subsidies uit de academische en culturele sector. In het verleden werden bijvoorbeeld

ACTIVITEITENVERSLAG EN BELEIDSPLAN

congressen gesteund door NWO en KNAW, en erfgoedprojecten door de stichting Levi Lassen, het VSBfonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds. De afgelopen jaren zijn de mogelijkheden om subsidies aan te vragen echter sterk gedaald, mede als gevolg van de economische crisis, het gewijzigde overheidsbeleid met betrekking tot de cultuursector, en de verschoven aandachtspunten van diverse fondsen. Toch wil de OVN graag een zo laag mogelijk deelnemerstarief voor haar activiteiten blijven hanteren, om te voorkomen dat de drempel om deel te nemen te hoog wordt voor studenten (die toch al van een krap budget moeten rondkomen). In de komende periode zullen daartoe nieuwe financieringsmogelijkheden, zoals 'crowdfunding' worden verkend.

De OVN heeft nu eenmaal beperkte fondsen en een kleine bezetting. Zij kan haar draagkracht echter versterken en beschikbare middelen aanvullen door zowel op nationaal als internationaal niveau te participeren in een netwerk van vakgenoten, onderzoeksgroepen, leerstoelen en ondersteunende instellingen. Binnen Nederland zijn voor de hand liggende partners: de leerstoel Geschiedenis van de Hermetische filosofie en verwante stromingen aan de Universiteit van Amsterdam. Binnen Europa zijn dit onder meer: de leerstoel voor vrijmetselarij aan de Université Libre te Brussel en het studiecentrum voor westerse esoterie aan de Universiteit van Exeter, diverse academische onderzoeksgroepen en -centra in Duitsland, Frankrijk, Zweden en Spanje, en de European Society for the Study of Western Esotericism. Buiten Europa is dit de Amerikaanse academische Association for the Study of Esotericism. Samenwerking met de Stichting OVN geeft de genoemde organisaties weer toegang tot aanvullende financiering uit Europese fondsen.

5. COMMUNICATIESTRATEGIE

De Stichting OVN streeft naar een actieve mediabenedering. Voor alle onderzoeksbeurzen, evenementen en publicaties worden persberichten verzonden aan zowel de algemene media, als de vakpers in de academische sector en de erfgoedsector. Social media hebben het marketinglandschap inmiddels volledig veranderd en voor instellingen als de Stichting OVN in gunstig opzicht. In het verleden was er weinig budget voor werving en pr, omdat het grootste deel van de fondsen gereserveerd werd voor onderzoeksbeurzen. Social media bieden bij uitstek gratis publiciteitsmogelijkheden.

Informatieverspreiding en donateurswerving zal daarnaast ook op traditionele wijze blijven plaatsvinden, zoals bij studiedagen op het vakgebied waarbij de Stichting OVN met een informatie- en boekentafel aanwezig kan zijn. Verder zijn ook academische samenwerkingspartners en donateurs, zoals vrijmetselaarsloges, behulpzaam bij het verspreiden van informatie over de OVN onder hun leden.

De recente uitbreiding van het bestuur met een Belgische vertegenwoordiger zal hopelijk de banden tussen Vlaamse en Nederlandse onderzoekers in het vakgebied versterken.

Penningmeester aan de informatietafel bij OVN-congres.